

Algemeen Handelsblad van zaterdag 13 mei 1922 - Avondblad - Tweede Blad, p. 6

[bewerking: Pauline Lunsingh Scheurleer en Marit Feld]

Reisbrieven over Aziatische kunst

XX - Siam

Na het bezoek aan Angkor, volgde nog een kort verblijf te Phnom Penh. Vandaar bracht een postauto mij, Zuid-Westwaarts, door een eentonige streek, naar het aardige (en, o heerlijke herinnering, muskietenvrije) kustplaatsje Kep, alwaar ik door de boot die Saigon¹ met Bangkok verbindt, op werd gehaald, om, over een ondragelijke zee - het spookt schier altijd langs de kust van Cambodja -, naar het volgende reisdoel - Bangkok [afb. 1] - te worden gebracht.

Bangkok is de nieuwe hoofdstad van Siam;² de stad dateert eerst uit het laatst van de achttiende eeuw. Dat wil voor den fanaticus, die, me dunkt, zeer terecht, bij oude Aziatische kunst zweert, en die in eenige goede stalen van moderne bouwkunst op Bali, de uitzonderingen ziet, die den regel bevestigen, dat nieuwere Aziatische kunst het aankijken vaak nauwelijks waard is, zeggen, dat men in Bangkok op architectonisch gebied niet al te kieskeurig moet wezen. Beter doet men, komt het mij voor, zijn aandacht aan wat in de openbare en particuliere Bangkok'sche verzamelingen aan transportabele kunstwerken valt te genieten, te wijden.

Wie intusschen toch neiging vertoont, zich terdege van de door overmaat aan hoogst Barokke versiering doodgedrukte Bangkok'sche bouwkunst op de hoogte te stellen, kan zich heerlijk vergasten aan Döhring's "Buddhistische Tempelanlagen in Siam",³ waarin, inplaats van veel, zoo hoognoodige, afbeeldingen van in het binnenland gelegen interessante overblijfselen der oudere Siameesche architectuur, en inplaats van voldoende reproducties naar restanten dier bouwwerken, die, vóór het ontstaan van een eigenlijke Siameesche bouwkunst, in hoofdzaak den Cambodja'schen Khmer-stijl vertoonen, Bangkok de hoofdschotel vormt.

[Gezicht op het tempelcomplex Wat Phra Kaew](#) [afb. 1], dat onderdeel uitmaakt van het koninklijk paleis in Bangkok, 1860-1900, albuminedruk, 23,5 x 31,5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. RP-F-F02694

1 Saigon is een andere naam voor Ho Chi Minhstad, Vietnam.

2 Thailand werd in het verleden Siam genoemd.

3 Karl Döhring, *Buddhistische Tempelanlagen in Siam*, Bangkok 1920.

Er bestaat een bijzondere reden, om het in dezen brief noodzakelijk over de beeldende kunst, en niet over de bouwkunst van Siam – die aanvankelijk dus in hoofdzaak een Cambodja'sche kunst is, en waarvoor dus de in mijn vorigen brief gemaakte opmerkingen gelden – te hebben. Die reden ligt namelijk in de aanwezigheid van Siameesche kunst hier te lande. Zoals ik in een epistel, dat de Aziatische kunstwerken in het Boston'sche Museum besprak,⁴ reeds heb opgemerkt, bezitten wij in ons land eenige voortreffelijke stalen van Siameesche sculptuur. Werken die, mèt de paar zeer goede stukken in het museum te Boston, tot de beste Siameesche kunst in Europeesche en Amerikaansche verzamelingen behooren. Op de Amsterdamsche tentoonstelling van Oost-Aziatische kunst in het Stedelijk Museum (1919), heeft men het vijftal (aan 's Rijks Ethnographisch Museum te Leiden, en aan Roorda, behoorende) werken, die ik op het oog heb,⁵ kunnen bewonderen [afb. 2 en 3]. Het lijkt niet ondienstig hieraan een vergelijking vast te knopen met wat in Siam zelf te zien is, want misschien heeft deze of gene zich de vraag gesteld, hoe de kwaliteit van de prachtige koppen en van de zittende en staande figuren dezer tentoonstelling, tot de hoedanigheid van het beste van dezen aard, dat in Siam zelf te zien is, staat.

Het luttel aantal boven aangeduide werken is, naar van zelf spreekt, niet representatief voor de eerst in lateren tijd ontstane, karakteristiek Siameesche sculptuur – vroegere beeldhouwkunst in Siam is van Indischen of Cambodja'schen aard; daarvan bezitten wij hier niets *). Zij vertegenwoordigen slechts eenige typische groepen. Doch wat schoonheidswaarde betreft, toont de Siameesche beeldhouwkunst zich in deze in Nederlandsch bezit zijnde werken, van haar beste zijde. Beoordeeld altijd naar dat, wat in Siam is overgebleven.

Het gehalte van de Siameesche beeldhouwkunst hier in Holland, en van de paar voortreffelijke stukken in het Museum te Boston, is zoodanig, dat ik, vóór het verblijf in Siam, te groote verwachtingen had ten aanzien van wat er in Siam zelf te zien zoude wezen.

*) Zie E. A. Voretzsch, "Ueber Altbuddhistische Kunst in Siam" – Ostasiatische Zeitschrift, Bd. V, blz. 1, sqq. en Bd. VI, blz. 1, sqq. De historische en kunsthistorische gegevens in het begin dezer artikels lijken goed bruikbaar. De aesthetische oordeelsvellingen over de eigenlijke Siameesche kunst, moeten echter bedenkelijk worden genoemd. Vgl. ook Coomaraswamy's notities in het Boston'sche "Museum of Fine Arts Bulletin", No. 106 (April 1920).

Beeld van Boeddha [afb. 2], Thailand, waarschijnlijk 18de of 19de eeuw, verguld hout, h. 22,5 cm, Wereldmuseum, Leiden, inv.nr. RV-627-12

Hoofd van een Boeddhabeeld [afb. 3], Thailand, 15de eeuw, steen, h. 22 cm, Wereldmuseum, Leiden, inv.nr. RV-973-1

4 Herman Visser, 'Reisbrieven over Aziatische kunst: II – Indische Kunst te New York en Boston', *Algemeen Handelsblad* vrijdag 18 maart 1921, avondblad, vierde blad, pp. 13-14.

5 Visser verwijst hier waarschijnlijk naar de boeddhistische figuren en hoofden die, in de catalogus die bij de tentoonstelling verscheen, de nummers 25 t/m 29 hebben gekregen. (Zie: T.B. Roorda, Vereeniging van Vrienden der Aziatische Kunst en Stedelijk Museum (Amsterdam), *Catalogus der tentoonstelling van Oost-Aziatische kunst*, Amsterdam 1919, p. 36). Volgens de informatie in de catalogus zijn drie van deze objecten (de nummers 26 t/m 28) afkomstig uit de collectie van het Rijks Ethnographisch Museum (tegenwoordig Wereldmuseum Leiden). De andere twee stukken komen uit collecties van A.E. Roorda-Dijkmeester (nummer 25) en Ir. J. de Bie Leuveling Tjeenk (nummer 29). Van de nummers 26 en 28 zijn afbeeldingen opgenomen in de catalogus (afb. VIII t/m X). Deze twee objecten bevinden zich vandaag de dag nog steeds in de collectie van Wereldmuseum Leiden (inv.nr. RV-627-12 en RV-973-1). De huidige locatie van de overige stukken is mij niet bekend.

Behalve een prachtig kopje in de verzameling van prins Rangsit⁶ te Bangkok – het beste staal Siameesche kunst mij tot nog toe bekend – is mij de Siameesche beeldhouwkunst in het land, waar zij het levenslicht zag, nogal tegengevallen. Véeel meer genoten heb ik van de Khmer-bronzen in particuliere Bangkok'sche collecties (die van prins Damrong,⁷ en van den vice-minister van binnenlandsche zaken Phya Rajnakul⁸). In mijn laatsten brief merkte ik reeds op, dat juist in Bangkok zulke uitstekende Khmer-bronzen kunnen worden bewonderd (die weldra in een nieuw “Ars Asiatica”-deel⁹ gepubliceerd zullen worden). In de Bangkoksche collecties vindt men bovendien Zuid-Indische en, sporadisch, Hindoe-Javaansche bronzen.

Dat zij van het land, de Siameezen dus, talrijke belangrijke kunstcollecties bezitten, staat me dunkt daarmede in verband, dat Siam het eenige Zuid-Aziatische land is, dat zijn zelfstandigheid heeft weten te bewaren. Hierin ligt geen politieke angel verscholen. Het is echter een feit, dat in de Aziatische koloniën liefde voor de beeldende kunst van het land niet overdadig kan worden genoemd, en zich zelden uit in het aanleggen van omvangrijke collecties. Slechts dans- en tooneelkunst zijn er beter aan toe.

Dat ik eenige, moeilijk toegankelijke, Bangkok'sche verzamelingen te zien heb gekregen, en ook verder goed in Siam geïntroduceerd ben geweest, heb ik aan een gelukkig toeval te danken. Dit détail van meer persoonlijken aard, en zeker niet van wereldschokkend belang, deel ik toch even mede, omdat het weer eens bewijst, dat men, evenals in Japan, het meest aan introducties heeft, die door de bewoners van het land zelf worden verstrekt.

---

6 Rangsit Prayurasakdi (1885-1951) was het tweeënvijftigste kind van koning Chulalongkorn (Rama V). Na de vroegtijdige dood van zijn moeder Manda Nueng werd de jongen geadopteerd door koningin Savang Vadhana. In 1899 vertrok de prins ten behoeve van zijn opleiding naar Duitsland, waar hij het gymnasium in Halberstadt en de universiteit van Heidelberg bezocht. In 1912 trouwde Rangsit Prayurasakdi met Elisabeth Scharnberger, met wie hij drie kinderen zou krijgen. Het stel vertrok in 1913 naar Siam, waar de prins zich onder andere bezighield met de ontwikkeling van de Chulalongkorn Universiteit en de Thaise gezondheidszorg. Zo wordt hij bijvoorbeeld beschouwd als grondlegger van het Thaise ministerie van Volksgezondheid. Toen koning Ananda Mahidol (Rama VIII) in 1946 overleed, werd Bhumibol Adulyadej (Rama IX) de nieuwe koning. Omdat de op dat moment slechts achttienjarige man eerst zijn studie in Zwitserland af wilde maken, nam Rangsit Prayurasakdi, als regent, enkele jaren de taken van de koning op zich. (Zie: Universität Heidelberg, '[Der Studentenprinz, der sein Herz in Heidelberg verlor](#)', geraadpleegd op 2 mei 2024).

7 Damrong Rajanubhab (1862-1943) was een zoon van koning Mongkut (Rama IV) en een halfbroer van de latere koning Chulalongkorn (Rama V). Gedurende zijn loopbaan vervulde hij verschillende functies, waaronder die van minister van Binnenlandse Zaken. De prins wordt beschouwd als een hervormer van het Thaise onderwijs en provinciale bestuur. Daarnaast was Damrong Rajanubhab ook een belangrijk intellectueel. Hij schreef vele boeken en artikelen over verschillende onderwerpen en was onder andere actief als voorzitter van de Nationale Bibliotheek en als vice-beschermheer van The Siam Society, die in 1904 werd opgericht ten behoeve van het onderzoek naar en de stimulatie van de kunst, wetenschap en literatuur van Siam en zijn buurlanden. (Zie: *Encyclopaedia Britannica*, '[Damrong Rajanubhab](#)', 26 februari 2024 (laatste update), en The Siam Society, '[About Us](#)', geraadpleegd op 6 mei 2024).

8 Ik heb geen informatie over deze persoon kunnen vinden.

9 George Coedès, *Ars Asiatica V: Bronzes Khmèrs*, Parijs/Brussel 1923.

Een Amerikaansche arts, met wien ik in mijn studententijd goed bevriend ben geweest, is tegenwoordig als docent aan Harvard verbonden. Na jaren zagen wij elkaar in Boston terug, en toevallig verneem ik van hem, dat hij een Siameesch prins onder zijn discipelen telt. Bij het afscheid nemen druk ik mijn dokter op het hart, mij van dien Siameeschen prins eenige goede introducties voor Siam te bezorgen. Een paar dagen later ontvang ik met een fijn-grillig wapen versierde briefjes, waardoor mij in Bangkok de weg zal worden gebaad.

Een van de briefjes was voor Prins Rangsit,¹⁰ afdelingschef aan Binnenlandsche Zaken te Bangkok bestemd (zijn officieele titel luidt: Prins van Chainath). Prins Rangsit is een zoon van den overleden kunstzinnigen koning Chulalongkorn [afb. 4],¹¹ die vooral ten onzent bekend is door zijn reis op Java en Bali [afb. 5], en zijn groote belangstelling in Boroboedoe-fragmenten. Van zijn vader schijnt Prins Rangsit veel fijne, vooral aesthetische, hoedanigheden te hebben geërfd, want hij bezit een voortreffelijk uitgezochte en prachtig gerangschikte collectie van de kunst van zijn land. De prins is vijftien jaar in Duitschland geweest, en spreekt het mooiste en correctste Duitsch, dat ik ooit van een niet-Duitscher hoorde. Behalve over fijnen Oosterschen smaak, beschikt Prins Rangsit over een Westersch-critischen geest van opperst gehalte. Hij behoort daardoor tot die Aziatische intellectueelen, die voor ons, in het Oosten belangstellende menschen, ideale raadgevers en onovertroffen geleiders blijken te zijn.

Ik mag gerust zeggen, dat ik het aan Prins Rangsit dank, dat de dagen in Siam zoo goed konden worden besteed; dat ik verzamelingen te zien heb gekregen, die voor den doortrekkenden vreemdeling niet zoo aanstonds toegankelijk zijn. In deze regels zijn daarom de buitengewone hulpvaardigheid en de beminnelijke gastvrijheid van Prins Rangsit nog eens in het bijzonder herdacht.

Prins Rangsit's gastvrijheid strekte zich uit tot een uitnoodiging, bij hem te komen dineeren. Aan tafel kon ik allerlei fijne Siameesche zaken bewonderen - o.a. voor Siam vervaardigd Chineesch porselein met Siameesche monturen van zilver en goud. Vooral werd ik echter getroffen door een taferversiering van subliemen vorm en van buitengemeene samenstelling. Op een peervormige kern waren kleine, petillante bloemen gehecht, dicht aaneengerij, en prachtig rhythmisch verdeeld. Het geheel van een waarlijk goddelijk profiel, en van een verfijnd sentiment, dat ik in de in minder vergankelijk materiaal opgetrokken Bangkokische bouwwerken - ik neem de vrijheid deze onvergetelijk schoone taferversiering een architectonische schepping te noemen - tevergeefs heb gezocht. Bekroond was het stralende bloemenbouwsel met een, in mysterieusiteit met orchideeën-structuur wedijverende, spits, van bloemdeelen gemaakt. Dergelijke kunstwerken worden door meisjes vervaardigd. Zij bewijzen dat er nog edele tradities in het volk leven; dat Siam nog niet te veel is verwesterscht.

G.R. Lambert & Co, [Optocht met Rama V \(Chulalongkorn\), koning van Siam \(Thailand\), op een draagstoel](#) [afb. 4], ca. 1870-1900, albuminedruk, 21 x 27,4 cm, Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. RP-F- F01197-W

Kassian Cephas, [Bezoek van Rama V \(Chulalongkorn\), koning van Siam \(Thailand\), aan de Borobudur en Yogyakarta](#) [afb. 5], 1896, Universiteitsbibliotheek Leiden, inv.nr. KITLV 9890

10 Zie voetnoot 6.

11 Chulalongkorn (1853-1910), ook wel bekend als Rama V, was pas vijftien jaar oud toen zijn vader, koning Mongkut (Rama IV), overleed. Somdet Chao Phraya Si Suriyawong (1808-1883) trad voor enkele jaren op als regent, zodat Chulalongkorn zich kon voorbereiden op de taken en verantwoordelijkheden die hem als nieuwe koning van Siam wachtten. In 1873 werd Chulalongkorn gekroond. Gedurende zijn heerschappij, die tot 1910 zou duren, voerde hij de nodige hervormingen door. (Zie: *Encyclopaedia Britannica*, '[Chulalongkorn](#)', 18 april 2024 (laatste update).

Als de beste openbare collectie in Bangkok, moet de verzameling beeldhouwkunst worden beschouwd, die in een zaal van het Ministerie van Binnenlandsche zaken te zien is. Het eigenlijke Museum te Bangkok¹² biedt niet veel fraais op het gebied der beeldende kunst. Het is een instelling naar het allegaartjes-recept: opgezette beesten, rareiteiten en kunst. Blijkbaar is Siam nog niet in het bezit van een Museumcommissie...

Naast het Museum vindt men een tempel, waarin verschillende kunstwerken eenigszins museumachtig opgesteld zijn. De werken die men hier ziet, zijn pompeuzer, doch van minder gehalte dan de interessante verzameling, die in Binnenlandsche Zaken te zien is.

Zoover het Bangkok betreft, nog een enkel woord over de Nationale Bibliotheek. Deze belangrijke instelling bezit een boekerij van een omvang, dien men hier nauwelijks verwacht. Zij staat onder leiding van Prins Damrong,¹³ den broeder van den overleden koning Chulalongkorn (Prins Damrong was 's konings begeleider op diens reis naar Java en Bali), en geniet de voortreffelijke adviezen van den bekwamen en sympathieken Franschen geleerde dr. George Coedès.¹⁴ Dat de Bibliotheek ook op het gebied van andere dan Siameesche kunstliteratuur "bij" is, bewijst het feit, dat zij twee exemplaren van het nieuwe Boroboedoe-werk¹⁵ rijk is, één om uit te leenen, één voor gebruik uitsluitend in de Bibliotheek.

Het eigenaardige van deze bibliotheek is, dat zij in haar Oostersche boekenafdeeling eigenlijk tevens een museum van de karakteristiek Siameesche, conisch toeloopende kasten in zwart en goud (een soort laktechniek) [afb. 6] is. Het decor van paneelen en deuren dezer kasten, hier in honderden exemplaren aanwezig, en als boekenkasten gebruikt, is, of zuiver Siameesch, of nagenoeg Chineesch (Chinoiserie-achtig ware beter). Er zijn ook overgangs-stijlen. Zeer oud zijn deze kasten niet. De meeste halen waarschijnlijk geen paar honderd jaar. Zij zijn mij meest te druk van decor. Het overrijk netwerk harer versiering kan slechts bij uitzondering gevoelig worden genoemd. Enkele stukken zijn echter wel te waardeeren.

Kast voor het opbergen van manuscripten [afb. 6], Bangkok, laat 18de - vroeg 19de eeuw, hout met goud en lak, 158,8 x 86,5 x 79,1 cm, Metropolitan Museum of Art, New York, inv.nr. 1971.139

12 Waarschijnlijk heeft Visser het hier over het museum dat vandaag de dag bekendstaat als het Nationaal Museum Bangkok. Dit museum is voortgekomen uit de verzameling wetenschappelijke instrumenten en curiosa van koning Mongkut (Rama IV). Deze collectie werd in 1874 door zijn opvolger, koning Chulalongkorn (Rama V), ondergebracht in het Concordia Paviljoen, dat onderdeel uitmaakte van het paleiscomplex. In 1887 verhuisden de objecten naar het nabijgelegen paleis Wang Na, dat eerder dienst had gedaan als de residentie van de onderkoning. Hiermee werd de basis gelegd voor een museum, waarin aanvankelijk waarschijnlijk vooral etnografica en natuurhistorische voorwerpen tentoon werden gesteld. In de tweede helft van de jaren 1920 kwam er echter steeds meer aandacht voor antiques, die werden gebruikt om de historische ontwikkeling van Siam te presenteren. Zo ontwikkelde het museum zich aan het begin van de jaren 1930 tot Nationaal Museum. (Zie: Maurizio Peleggi, 'From Buddhist Icons to National Antiquities: Cultural Nationalism and Colonial Knowledge in the Making of Thailand's History of Art', *Modern Asian Studies* 47/5 (September 2013), pp. 1520-1548).

13 Zie voetnoot 7.

14 George Coedès (1886-1969), een geleerde die lange tijd in Zuidoost-Azië woonde. In Hanoi was hij, onder andere als directeur, verbonden aan de École française d'Extrême-Orient. In Bangkok werkte hij bij de Nationale Bibliotheek en was hij actief als hoofdsecretaris van het Royal Institute for the Arts en voorzitter van The Siam Society. (Zie: Maurizio Peleggi, 'From Buddhist Icons to National Antiquities', *Modern Asian Studies* 47/5 (september 2013), pp. 1520-1548).

15 Vermoedelijk verwijst Visser naar: Nicolaas Johannes Krom en Theodoor van Erp, *Beschrijving van Barabudur. Eerste deel; Archaeologische beschrijving*, 's-Gravenhage, 1920.

Doch evenals het veelvuldig voorkomende Siameesche niëllo-werk, openbaren zij weinig of niets van de groote eigenschappen der Aziatische kunst.

Die eigenschappen treft men slechts in héél enkele Siameesche beeldhouwwerken in brons en in steen, aan. De Siameesche kunst als geheel, deelt, naar mijn gevoel, het lot van de Khmer-kunst. Zij behoort in Azië tot een aesthetisch neven-gebied. De prachtig sonore, de stralend-emotioneele kernkunst, concentreerde zich in dit deel van Azië, Zuidwaarts, op onzen Archipel; vond, Noordwaarts, haar weg naar Nepal en Tibet.

Tenslotte nog een kort verslag over een excursie naar Ayuthia [afb. 7]¹⁶ – vóór Bangkok, hoofdstad van Siam.

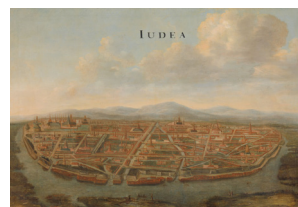
Ayuthia ligt op een afstand van eenige uren sporens van Bangkok. Het is een “water-stad”. Er zijn slechts enkele straten in de Chineesche wijk; de overige verkeerswegen moeten worden bevaren.

Eerst bezocht ik het oude paleis [afb. 8],¹⁷ dat nu tot museum ingericht is, en o.a. een collectie beeldhouwwerken bevat. Deze verzameling, hoewel zeer omvangrijk, staat in schoonheidswaarde, en als typen-collectie, ten achter bij wat in Binnenlandsche Zaken te Bangkok te zien is.

Van uit een modernen uitzichtstoren, die hier is geplaatst, krijgt men een goeden indruk van de uitgestrektheid der stad. Toen ik daarboven stond, meende ik ergens muziek te hooren. Uit beleefdheid, naar ik vermoed, hoorden mijn begeleiders (een Bangkok'sche en een Ayuthia'sche beampte) die ook. Men verzekerde mij tenminste, dat ik op de markt op muziek zou worden vergast. Doch beneden gekomen, was nergens muziek te ontdekken. Om mij schadeloos te stellen, belandden wij in de toko van een Chinees, die een gramphoon, en platen, waarop Siameesch gezang was gegrift, tot zijn rijkdommen telde. Opeens sprong ik verheugd op.

Er werd een plaat afgedraaid, die tot nu toe niet was geïdentificeerd (met het opschrift wisten de Ayuthia-ers geographisch noch ethnographisch, den weg), doch die voor mij hier in het binnenland van Siam een naklank van Midden-Javaansche schoonheid was. De plaat bood Djocja'sche gamelang-muziek,¹⁸ vrouwenzang begeleidend. En hier in deze Chineesche toko, bij een goedkoop gramphoon, tusschen allerlei Westerschen schund, voelde ik nog eens diep, hoe hoog zich de Javaansche muziek boven de toonkunst van Cambodja en Siam verheft. Ik heb het niet aan mijn Siameezen, die een tikje Engelsch verstonden, en aan den onverstoorbaren Chinees, die in alle Aziatische talen tegen mij zweeg, laten merken, dat ik op dat moment heimwee naar Java in mij voelde opkomen.

Later op den dag, hoorde ik bij een tempel een Siameesch orkest, dat mij in zijn bronzen slaginstrumenten, in zijn trommen en fluit, juist zoo samengesteld leek, als het Cambodja'sche orkest, dat de dansprestaties op Angkor begeleidde. Ook in de muziek hoorde ik nauwelijks verschil tusschen Cambodja'sche en Siameesche bespeling.

Johannes Vinckboons
(toegeschreven aan), [Gezicht op Ayutthaya](#) [afb. 7], ca. 1662-1663, olieverf op doek, 97 x 140 cm, Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. SK-A-4477

[Gezicht op Chankasem Palace](#) [afb. 8], Ayutthaya, 1893-1899, Universiteitsbibliotheek Leiden, inv. nr. KITLV 65693

16 Ayutthaya werd omstreeks 1350 gesticht en heeft tot 1767 bestaan, toen de stad werd verwoest door het Birmees leger. De ruïnes van het oude Ayutthaya zijn door Unesco erkend als werelderfgoed. (Zie: Unesco, '[Historic City of Ayutthaya](#)', geraadpleegd op 7 mei 2024).

17 Visser verwijst hier naar Chankasem Palace.

18 Een gamelanorkest bestaat voornamelijk uit slaginstrumenten, zoals gongs, xylofoons en trommels. Daarnaast kan er ook gebruik gemaakt worden van bamboefluiten, snaarinstrumenten en zangers.

Deze muziek mist de prachtige, rhythmische schakeeringen en tegenstellingen der Javaansche muziek ten eenen male. Zij is een aaneenschakeling van snel, vlak oplopende en dalende, mineur-melodieën. Reliëf is er dus nagenoeg niet. Met de sonore, diepe klankrijen van Djocja en Solo vergeleken, doet deze toonkunst als een steeds struikelend, een nooit ademscheppend, musiceeren aan. Naar de aangrijpende spanning van het klankloos moment, snakt men hier tevergeefs.

In Burma¹⁹ verwijdert de toonkunst zich nog verder van Javaansche schoonheid. Muziek- en danskunst zijn daar voor den van Java en Bali komende niet bijster genietbaar meer.

Daar ik ook op het gebied van beeldende kunst in Burma niets schokkends beleefd heb - het paleis te Mandalay [afb. 9] b.v. doet aan Westerschen kermis-stijl denken - ga ik, in mijn volgenden brief, direct naar Voor-Indië over.

Een beschrijving van het fijne landschap en het veelal prachtige volk in Burma, grijpt buiten het kader van deze notities.

H. F. E. Visser

Den Haag, 29-30 April 1922

Mannen voor het paleis van Mandalay [afb. 9], 1860-1899, albuminedruk, 17,5 x 26,8 cm (foto), Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. RP-F-F02360

---

19 Burma (ook wel Birma) is een andere naam voor Myanmar.